

גזע הסן ברנרד- מבארי לבטהובן

מקור הגזע-רקע היסטורי

מכלב לוויה ושמירה לכלב חילוץ והצלה

עוד הרבה לפני שבטהובן הזיל ריר במסך הגדול, כלבי הסן ברנרד היו מפורסמים מסיבות אחרות לגמרי- הצלת חיים. סיפורו של הסן ברנרד מתחיל במאה ה-11 בהרי האלפים הפניניים¹. כלבי הסן ברנרד, מכונים גם כלבי הרי האלפים או כלבי בקר אלפיים, הם כלבי משק של חקלאים באלפים הצרפתיים. יש הטוענים שמקורם בכלב הסוג המולוסר², ליתר דיוק המסטיף האסיאתי שהובאו לאיזור האלפים על ידי הרומאים הקדמונים.

אבותיו של הסן ברנרד חולקים את ההיסטוריה עם הזננהונדס (כלבים שמקורם באלפים השווייצריים). מקור השם בהר והמעבר באלפים הפניניים, הממוקם בגובה 2,469 של מטרים מעל פני הים, הנקרא על שמו של ברנרד איש מנתון. ברנרד היה קדוש קתולי שנולד במנתון שבחבל סבואי בצרפת, ובילה את מרבית חייו בהפצת הנצרות בין יושבי האלפים. במאה ה-11 לספירה (1049) ייסד ברנרד יחד עם כת נזירים, מנזר ואכסניית דרכים. המקום נועד לשמש מקלט למטיילים ועולי רגל שחצו את המעבר שאורכו כ-100 ק"מ והאשר היווה את הדרך הראשית בין שוויץ ואיטליה. האכסנייה ספקה מיטה חמה, אוכל ומקום שהייה נוח למטיילים, עולי רגל, סוחרים וחיילים שחצו בקושי רב את המעבר המושלג.

הכלב הראשון של האכסניה נרכש מאוכלוסית כלבי המשק השווצריים המקומית, בין 1660-1670, לצרכי שמירה וכן כבן לוויה לנזירים שחיו בבידוד רב בעונת החורף הארוכה. בהשוואה לסן ברנרד של היום, הם היו קטנים יותר בגודלם, נמוכים יותר, בעלי פרווה חומה אדומה ולבנה קצרה יותר וזנב ארוך יותר.

¹ רכס הרים המהר בין האלפים הצרפתיים לאלפים השווצריים

² למולוסרים יש מבנה עצמות כבד, אוזנים נפולות, צוואר שרירי וקצר וחוטם רחב וקצר.

הנזירים היו לוקחים איתם את הכלבים לחלץ מטיילים תקועים בשלג, וגילו במהרה שהכלבים מצטיינים בכושר ניווט יוצא דופן בנתיבים המושלגים בזמני סערה, וכי חוש הריח המפותח שלהם מאפשר להם לגלות מטיילים שנקברו תחת השלג.

על רקע גילוי זה, הפכו הכלבים בשנת 1770 לכלבי לווייה של המטיילים בחלקים הקשים של מעבר ההרים. הכלבים הזכרים (לא חשבו שהנקבות יעמדו במשימה המפרכת) נשלחו כדי לאתר את המטיילים שאבדו בדרכים המושלגות. תפקידם היה לאתר את האבודים בשלג ולהובילם בבטחה לאכסניה. לעיתים היו הכלבים צריכים לאתר ולחלץ אנשים שנקברו מתחת לשלגי הסופות. כלב אחד היה נשאר לצדי האדם שחולץ והאחר היה חוזר לאכסניה לקרוא לעזרה. היות שהזכרים היו יוצאים לבדם למשימה, הנזירים לא היו מקבלים אף התנהגות תוקפנית מצד הזכרים שמא יריבו במקום להציל את האבודים. לכן בהמשך הורבעו רק הכלבים שגילו יציבות והעדר התנהגות תוקפנית כלשהי. **העדר התנהגות תוקפנית, יצר החפירה (פישפוש) בשלג וחילוץ מתוכו, וחוש הריח המפותח ניכרים בגזע עד היום.**

במהלך השנים, הכלבים והנזירים הפכו לחיוניים לתמיכה בסחר ובמסלולי עולי הרגל שעברו דרך האלפים ואף הוכיחו את נחיצותם כאשר נפוליאון עבר שם עם 200,000 מחייליו מבלי שספג אבידות בחיים. בארי הוא אחד מכלבי ההצלה הידועים ביותר בהיסטוריה, הוא חי ועבד באכסניה משנת 1800 ועד 1810 ומיוחסים לו 40 הצלות. היום מוצג גופו המפוחלץ בתא זכוכית במוזיאון הטבע בברן.

התפתחות הגזע

החורפים של השנים 1814-1816 היו חורפים קשים במיוחד, סערות ומפולות שלגים קשות. במהלך פעולות חילוץ נהרגו מספר רב של כלבים ששימשו גם להרבעה. אוכלוסיית כלבי ההצלה באכסניה התדלדלה עד כדי הכחדה. בניסיון לשמר את הגזע, כלבי הסן ברנרד הנותרים הוכלאו עם כלבים מהעמקים הסמוכים, ככל הנראה עם כלבי דני גדול ועם מסטיף אנגלי. בשנת 1830 בניסיון להגדיל את מספר הכלבים באכסניה שלא עמדו בתנאים הקשיים של מזג האויר, החלו הנזירים להרביע את הכלבים עם גזע ניופאונדלנד. ההנחה הייתה כי

ההכלאה תיצר כלב עם שיער ארוך מה שיעניק לו יתרון באקלים הקפוא של האלפים. אולם, השלג והקרח שקפאו בתוך סבך השיער הכבידו על תנועת הכלבים. הנזירים נאלצו למסור את הכלבים ארוכי השיער לגידול ביתי, ולהתרכז בגרסת השיער הקצר לצורכי עבודת ההצלה.

התיעוד הראשון של הרבעה מתוכננת מחוץ למנזר היא משוויץ בשנת 1855 על ידי אדם בשם איינריך שומכר, אשר הקפיד על שמירת הגזע המקורי שהושבח במנזר. שומכר הרביע את הכלבים וסיפק אותם למנזר. היות שנוצר ביקוש לגזע, יוצאו הכלבים לאנגליה, רוסיה וארצות הברית. באותה עת לגזע עדיין לא היה שם. הכלבים כונו "מסטיף אלפיני" "כלבים קדושים", "אלפדוג" ובשוויץ במיוחד היה נפוץ השם ה"באריהאונד", כמחווה לבארי הכלב המפורסם.

למרות ששומכר הקפיד לשמור על הגרסה של "ברי", מגדלים אחרים שהעדיפו גוף וראש גדולים יותר וחוטם קצר יותר, יצרו הכלאות עם גזעים מולטר גדולים יותר כמו, המסטיף האנגלי, הפרינאי, הלאונברגר ועוד. לאחר מספר שנים של הכלאות לא מובחנות, הוקם כדי לשמר את הגזע המקורי, הוקם בשוויץ בשנת 1883 מועדון הכלבנות השוויצרי. בשנת 1884, לראשונה אומץ התקן של הסן ברנרד השוויצרי. בשנת 1887 הוכר הסן ברנרד כגזע שוויצרי ותקן הגזע הוגדר כמחייב. מאז הוכר הסן ברנרד ככלב הלאומי של שוויץ.

מתוך רצון להגדיל את גודל הכלב, הכלבים שהובאו לאנגליה הורבעו עם המאסטיף אנגלי. ולכן, הסן ברנרד האנגלי לא דמה לסן ברנרד המקורי שהורבע במנזר. התוצאה הייתה, ששני גזעי סן ברנרד שונים יוצאו למקומות שונים בעולם משתי מדינות, שוויץ ואנגליה, תחת אותו שם. נוצר ויכוח מי מהכלבים הוא מיצג הגזע והאוטוריטה של התקן. היות שלא הגיעו להסכמה, נקבע (בשנת 1887) שהתקן השוויצרי יהיה בשימוש בכל העולם למעט אנגליה.

במהלך שלושה עשורים הצילו הסן ברנרד כ-2000 אנשים. כלבי הסן ברנרד הגדול הפסיקו את עבודת החיפוש וההצלה בשלג. החילוץ המתועד האחרון הוא משנת 1955. אותם החליפו המסוקים וגזעי כלבים קלילים יותר שידעו לפלס דרכם ביתר קלות בתנאי השלג והגובה של האלפים.

עד שנת 2004, האכסניה עדיין החזיקה 18 כלבים מטעמי מסורת ומחווה היסטוריים. בשנה זו הקימה עמותת בארי כלביות לכלבי הסן ברנרד בעיר מרטיני שנמצאת במורד מעבר סן ברנארד הגדול ורכשה את הכלבים הנותרים מהאכסניה

הכלבים שבבעלות העמותה מאומנים על מנת להשתתף במגוון ענפי ספורט כלביים כגון, כרכרות ומשיכת מסעות. הכלבים של עמותת בארי קטנים יחסית לכלבי הסן ברנרד הממוצעים.

קיימים כיום שלושה תקנים של גזע הסן ברנרד:

1. גרסה משופרת של התקן השוויצרי הישן שנעשה בה שימוש בארה"ב;
2. הגרסה האנגלית
3. הגרסה השוויצרית המתוקנת שאומצה על ידי כל מדינות ה-FCI בשנת 1993.

מאפיינים, תכונות ומראה כללי של הגזע³

מקור הגזע הוא שוויץ

שימוש הגזע הוא כלב לוויה או כלב שמירה ומשק (farm dog).

מבחינת **סיווג הגזע⁴**, הסאן ברנרד מסווג לקבוצה השניה (סוג פינצ'ר ושנאוצר-מולוסוס וכלבי בקר שוויצריים), תת קבוצה 2, סוג מולוסוס, סוג הררי (ללא מבחני עבודה). במועדון האמריקאי והקנדי מסווג הסן ברנרד ככלב עבודה ובמועדון הבריטי ככלב שמירה.

באשר ל**הופעה כללית**, קיימות שתי וריאציות לסן-ברנרד: קצר שיער (פרווה כפולה) וארוך שיער (פרווה לא חלקה). בשתי הוריאציות הכלבים בגודל ניכר. עם גוף מאוזן, חסון ושרירי, ראש מרשים והבעת פנים ערנית.

מבחינת **התנהגות ומזג**, הסן ברנרד הוא ידידותי מטבעו, בעל מזג רגוע עד מלא חיים ותמיד על המשמר.

³ על פי תקן הפדרציה הבינלאומית לכלבנות (FCI) *F.C.I. Standard No. 61, dated 24/3/93*

⁴

צבעי הגזע: צבע בסיס לבן עם כתמים קטנים או גדולים בצבע חום אדמדם עד כיסוי כולל בצבע חום-אדום באזור הגב והצדדים (דוגמת שמיכה). שמיכה לא רצופה בצבע חום-אדמדם תקנית באותה מידה. ניקוד אדום מותר. חום צהבהב - נסבל. גווני חום כהה על הראש רצויים. גווני שחור מעטים על הגוף - נסבלים. כיתום: החזה, הרגליים, קצה הזנב, חגורת הזרבובית, סימני פנים וטלאי צוואר חייבים להיות לבנים.

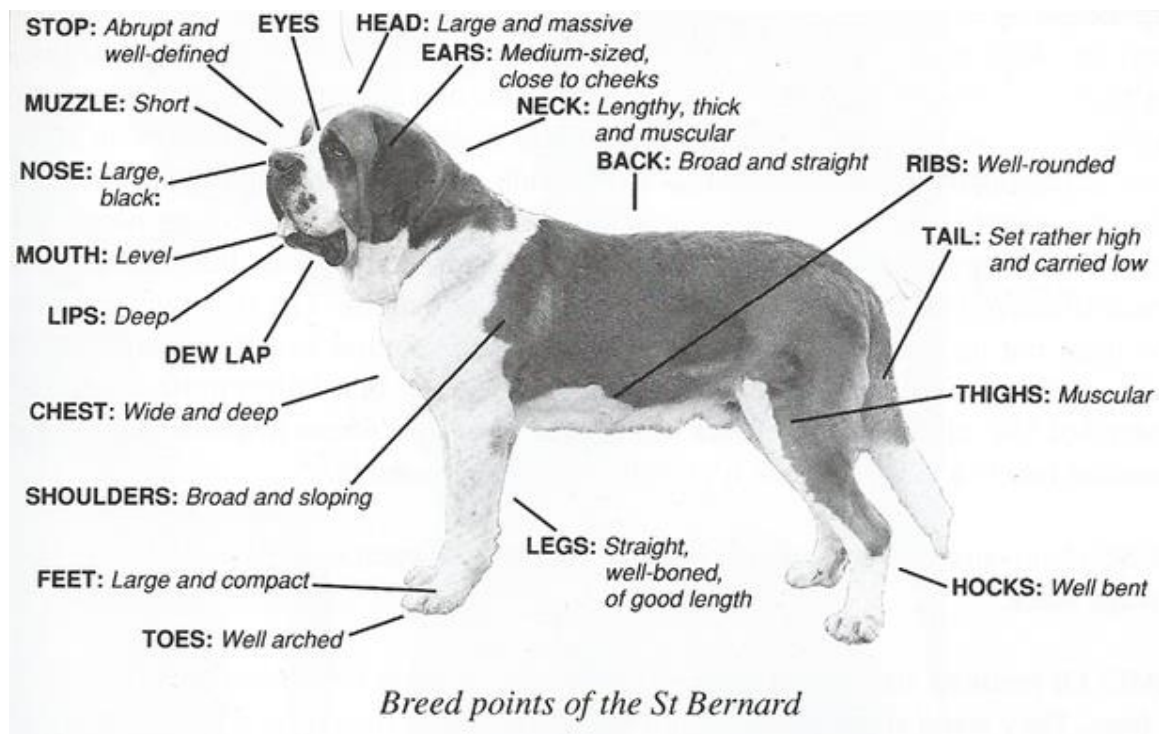
על פי התקן **גודל** (גובה) הסן- ברנרד (מנקודת הכתפיים-withers) הוא עבור זכר לפחות 70 ס"מ. הנקבה לפחות 65 ס"מ. גובה הזכר לא יותר מ-90 ס"מ. הנקבה לא יותר מ-80 ס"מ. כלבים שגובהם עולה על הגובה המרבי לא ייפסלו בתנאי שהופעתם הכללית מאוזנת ותנועתם נכונה.

בתקן הבינלאומי אין התייחסות למשקל, אולם באתר המועדון האמריקאי מצוין שהמשקל הוא עבור זכר 72-81 ק"ג, ועבור נקבה 54-63 ק"ג.

כפי שניתן לראות הכלב המקורי, בארי שונה מגזע הסן ברנרד המודרני. בארי היה יותר בהיר, קטן וקל. הוא שקל בסביבות 40-50 ק"ג כאשר הזכר בימינו יכול להגיע ל-80 ק"ג. הגובה שלו היה 64 ס"מ כאשר הגובה של סן ברנרד היום יכול להיות 70-90 ס"מ.

חשוב לציין שבגלל שמדובר בכלבים כל כך גדולים, לוקח להם יותר זמן מגזעים אחרים להגיע לבגרות מלאה, לרוב הם יגיעו לגודלם המקסימלי בגיל 2-3 שנים.

פירוט תקן הפדרציה בנוגע למבנה פיזי של הסן ברנרד ראה תקן מס' 61 עמודים 4-6.



התנהגות, מזג ותכונות אופי

במהלך השנים חל שינוי משמעותי ביעודו של הסן ברנרד. למרות שמאז שהגיע למנזר הלך הגזע וגדל במימדיו התפקיד המקורי שהוא מילא הלך וקטן. הגזע הפך מכלב שמירה, חילוץ והצלה שבמעבר סן ברנרד, לכלב לוויה ומשפחה. הוא עדיין בעל חוש ריח וחוש כיוון מפותח, ובאתרי סקי בעולם עדיין יש המשתמשים בכישורי החילוץ והצלה שלו (יצר פישפוש והבאה). כיום, לרוב מלא הסן ברנרד תפקיד של כלב משפחה נאמן העומד על המשמר ויכול להיות הגנתי כלפי בני המשפחה. הוא גם משמש ככלב תערוכות. יש לזכור שהסן ברנרד הורבע כדי לשמש ככלב עבודה ולוויה והוא חביב וגם עובד חרוץ.

הוא מכונה "the gentle giant". מבחינה פיזית יש לו מבנה עוצמתי ושרירי, כזה הנדרש כדי לפלס את דרכו בהרים מושלגים. הנוכחות גדולת הממדים שלו הינה בניגוד מוחלט להבעת הפנים הנבונה והרגועה שניבטת ממנו. למרות שאינו באופן אינסטינקטיבי הגנתי הוא יכול לנבוח על זרים ובגלל גודלו ימנע כניסה של אנשים לא רצויים. באופן כללי מדובר בכלב רגוע, נינוח, עם רמת אנרגיה נמוכה יחסית, הוא עדין וסבלני כלפי ילדים.

הוא מסור למשפחה ונוטה לרצות אותה, לעיתים בקצב שלו. הוא יכול להיות עקשן והחינוך שלו מצריך התמדה ונחישות, לכן לא יתאים לאנשים שלא היה להם נסיון בעבר בגידול כלבים.

גידול וטיפוח

היות שמדובר בכלב גדול מימדים, הכל אצלו ב"גדול", כשהוא מרייר וכשיש לו נשירה. הסן ברנרד הוא כלב אוהב, קל יחסית לאילוף, נאמן ואמין. אבל, הוא לא כלב לכל אחד. מי שמאמין ש"גדול יותר זה טוב יותר", שיבחר בגזע הזה. הכלב מתאים להיות חלק ממשפחה, בתנאי שעובר תהליך אילוף ומקבל פעילות פיזית יומיומית. בגלל גודלו עדיף עבורו מגורים באיזור כפרי ולא עירוני, או מקום עם גישה לחצר. כמו כלבים גדולים אחרים, הוא צריך לעבור תהליך חשיפה לבני אדם וכלבים אחרים על מנת למנוע פחדנות, אגרסיביות או טריטוריאליות. הסכנה הגדולה איתו היא בסביבת ילדים קטנים אותם הוא יכול להפיל מבלי משים בגלל ממדיו. החשיבות הרבה של אילוף הכלב נעוצה בעובדה שהוא גדל להיות כלב מאד גדול והוא חייב ללמוד לא לקפוץ על אנשים, להפיל ילדים קטנים, לגנוב אוכל מהשולחן או לנצל את הגודל שלו בדרך אחרת. ההמלצה היא להתחיל את האילוף כשהוא עדיין גור. בשלב הגורות חשוב לשמור על משקל הכלב כך שלא ישמין יתר על המידה ולא יעשה פעילות פיזית מאומצת עד שמגיל לגודל של כלב בוגר.

בריאות ומחלות

תוחלת החיים של הסן ברנרד, נמוכה יחסית ונעה בין 8-10 שנים.

המחלות התורשתיות שמהן עלול הסן ברנרד לסבול הן: בעיות מפרקים, היפוך קיבה, אנטרופיון ואקסטרופיון, סרטן עצמות (אוסטאוסרקומה) ואפילפסיה.

Canine hip or elbow dysplasia - הינה מחלה התפתחותית תורשתית של מפרק הירך/מרפק בכלבים. כלב הסובל מהמחלה נולד עם מבנה לא תקין של האגן המתבטא בחוסר יציבות של מפרק הירך/מרפק. עקב תנועה לא יציבה של עצם הירך/מרפק במפרק, נוצרת שחיקה של סחוסים במפרק, ונוצרות דלקות חוזרות של המבנים במפרק. יש יכולת לבצע בדיקה לכלב ולראות האם הוא סובל ממחלה זו. חשוב לשמור על הכלב במשקל תקין כדי שעודף המשקל לא יכביד על מפרקיו. אסור להרביע כלב הסובל ממחלה זו.

אנטרופיון ואקסטרופיון - הם מצבים פתולוגיים בעפעפיים בהם תהליך הסגירה התקין נפגע עקב חולשה של שרירי העפעף, או של הגידים ורקמות החיבור, או תהליכים אחרים) ואז קצה העפעף עלול להתקפל פנימה לתוך העין עצמה או כלפי חוץ. עקב הפגיעה ביכולת הסגירה התקינה של העפעפיים, הגנת העיניים נפגעת ולכן עלול להופיע גירוי בעיניים, דמעת (ייצור והפרשה מוגברת של דמעות), הפרשות מהעין, תחושה של גוף זר בעין, אודם באזור הריסים וכאבי עיניים. לעיתים דורשת הבעיה ניתוח כדי לתקן את המצב.

סיכוני בריאות נוספים, אולם בעלי סבירות נמוכה יותר בגזע, הם: סכרת, מצבי לב, קרדיומיופטי (התרחבות של הלב בגלל בעיות תפקוד של שריר הלב). לכן, הבדיקות מומלצות- ברכיים, מרפקים, לב, עיניים. בנוסף, לכלב יש קושי בהתמודדות עם מזג אוויר חם.

מקורות:

1. החוג הישראלי לכלבי סן ברנרד וניופאונדלנד
2. המועדון הבינלאומי לכלבנות
- Federation Cynologique International:
<http://www.fci.be/Nomenclature/Standards/061g02-en.pdf>
3. מועדון הכלבנות האמריקאי
- American Kennel Club: <http://www.akc.org/dog-breeds/st-bernard/detail/>
4. המועדון האמריקאי לכלבי סן ברנרד
- Saint Bernard Club of America: <https://saintbernardclub.org/>
5. המועדון השווייצרי לכלבי סן ברנרד
- <http://barryswiss.ch>
6. <http://www.smithsonianmag.com/travel/a-brief-history-of-the-st-bernard-rescue-dog-13787665/>
7. המועדון האוסטרי לכלבי סן ברנרד
- <http://www.stbernard.org.au/history-of-saint-bernards.html>
8. המועדון הבריטי לכלבי סן ברנרד
- <https://englishstbernards.wixsite.com/club>